

Volumul VIII, Numărul 14 / 2006

ISSN 1454-9980

**Managementul ambiental transnațional sau de ce companiile
multinaționale trebuie să se supună legii internaționale**

(pag. 16-19)

Viviana MAFTEI

Volume VIII, Issue 1 (14) / 2006

**Cross-cultural
Management
Journal**

MANAGEMENTUL AMBIENTAL TRANȘNAȚIONAL SAU DE CE COMPANIILE MULTINAȚIONALE TREBUIE SĂ SE SUPUNĂ LEGII INTERNAȚIONALE

Viviana MFTEI

Rezumat

The essay stresses the importance of bringing multinational companies (CMNs, also referred to as transnational corporations) under the authority of international law, as an indispensable condition for developing and consolidating the implementation of cross-border environmental management – a key element in addressing environmental issues related to international production and in conceptualizing the debate on the foreign investors' social responsibility and accountability regarding the overseas operations.

The solution to eliminate the legal void existing at international level and thus contribute to sustainable economic development is to adopt, implement and monitor the enforcement of a set of clearly defined and unanimously accepted standards for an environmentally responsible business activity – with particular interest on the operations carried out in developing countries.

The analysis shows the inadequacy of the voluntary approach, the insufficiency of the national legislation, as well as the necessity for a more transparent business environment, with the purpose to point out the reasons why CMNs should fall under the remit of international law.

Cuvinte cheie: companie multinațională, management ambiental transnațional, standarde internaționale, responsabilitate socială, dezvoltare economică sustenabilă, legislație națională

Exemplul nr.1: În septembrie 2005, cercetătorii de la Snow and Ice Data Center, Colorado, au dat publicității rezultatele celei mai recente monitorizări din satelit a Oceanului Arctic și au concluzionat că stratul de gheață a atins nivelul minim înregistrat până la momentul actual, nivel ce corespunde pragului critic, dincolo de care procesul de topire este ireversibil. Pe măsură ce avansează, suprafața oceanică devine tot mai întunecată, absoarbe o cantitate crescândă de radiații solare, împiedicând formarea unui nou strat de gheață și generând, așadar, un cerc vicios, în care efectele de autoîntreținere devin imposibil de contracarat.

Exemplul nr.2: În octombrie 2005, o provincie din Filipine a declanșat acțiunea în instanță împotriva companiei multinaționale

canadiene Placer Dome, a cincea în ierarhia mondială a corporațiilor de exploatare auriferă, sub acuzația distrugerii unui curs de apă, a unui golf și a unui recif de corali, prin deversarea unei cantități de reziduuri echivalentă cu încărcătura unui convoi de tiruri ce ar înconjura planeta de trei ori.

Exemplele anterioare nu au fost selectate de o manieră aleatorie, ci se intercorelează și trimit, invariabil, spre următoarea concluzie: demersurile orientate în direcția menținerii sub control a schimbărilor climatice trebuie coordonate cu acțiunile companiilor multinaționale, mai ales în dimensiunea managerială, viabilitatea lor depinzând direct de practicile organizaționale de natură să asigure o dezvoltare sustenabilă.

O serie de companii multinaționale se instalează, cu prioritate, în țările cu reglementări sociale și de mediu lax sau chiar inexistente, și mai mult, exercită presiuni asupra autorităților guvernamentale locale în vederea diminuării standardelor, susținând că reprezintă veritabile obstacole comerciale.

Pe de altă parte, spectrul percepțiilor asupra activității acestor entități economice include, fără îndoială, o optică pozitivă și optimistă, dacă avem în vedere transferul de tehnologii avansate, ecologice sau de practici de afaceri eficiente, în scopul internalizării costurilor și a responsabilităților vizând mediul înconjurător. Aceste elemente definesc conceptul de *management ambiental transnațional* – cheia de boltă în abordarea preocupărilor legate de protecția mediului în contextul internaționalizării producției și în conceptualizarea discursului privind răspunderea corporativă pentru operațiunile derulate în spațiile străine de implantare.

Structural, acest sistem de management prezintă următoarele cinci componente¹: 1). principiile, standardele și obiectivele conduitei internaționale; 2). politicile și programele globale; 3). procedurile de control și raportare vizând operațiunile filialelor din străinătate; 4). activitatea de training; 5). cadrul organizatoric.

Prin dimensiunea sa transnațională, această funcție a managementului de mediu se conturează ca o disciplină emergentă, în proces de cristalizare și definire, a cărei necesitate este dictată de o multitudine de factori, dintre care menționăm: forțele regulatorii; piața, în principal, prin consumatorismul ecologic, orientarea spre calitate și asigurarea livrării “just-in-time”; ramura de activitate, prin gradul de concentrare/colaborare, natura tehnologiei de producție.

Exceptând reglementările internaționale, acțiunea acestor forțe este conjuncturală, se produce în anumite spații culturale, economice, geografice sau istorice și permite corporațiilor transnaționale să adopte conduite aflate la antipodi, optând fie pentru un management ambiental cu caracter transnațional, fie pentru unul cu o pregnantă tentă locală, în funcție de avantajele asociate.

De pildă, companiile multinaționale sunt constrânse să integreze și să dezvolte primul tip de management în culturile particularizate printr-un comportament de consum în care se manifestă preocupări autentice pentru mediu și implicit, pentru condițiile de producție, bunurile ecologice beneficiind de o imagine pozitivă, de acceptabilitate instantanee, așa cum indică succesul textilelor “green cotton”, al produselor Body Shop sau al cafelei marca Max Havelar.

Acestea sunt, însă, situații de excepție, după cum rare sunt și cazurile în care cooperarea intraindustrială generează apariția de rețele etice de afaceri, cunoscute sub denumirea de “green keiretzu”, ce promovează responsabilitatea față de mediu și formulează recomandări privind conduita CMN. De exemplu, documentul elaborat de Camera Internațională de Comerț – ICC Business Charter for Sustainable Development – impune companiilor semnatare să aplice același sistem de criterii în practicile de afaceri, indiferent de locațiile geografice. Similar, cartă Global Environment, emisă sub egida asociației japoneze Keidaren, solicită membrilor să acorde prioritate acțiunilor de protecție a mediului, în cadrul implantărilor din străinătate și să aplice standardele japoneze privind managementul substanțelor nocive.

Asistăm, așadar, la conștientizarea implicațiilor negative asupra mediului, generate de activitățile corporațiilor transnaționale, îndeosebi în sectorul primar, și ca o consecință, la integrarea în filosofia organizațională a eticii ambientale, prin promovarea respectului față de valorile sociale. Din păcate, nu putem vorbi, deocamdată, despre generalizarea acestei tendințe. În contextul unui vid legislativ în plan internațional, forțele regulatorii, piața și caracteristicile industriei creează premisele apariției CMN “verzi” doar ca situații de excepție. Or, convertirea excepției în regulă, prin asimilarea managementului ambiental transnațional în sistemul de management al acestor entități, nu se poate materializa decât prin instituirea unui cadru juridic funcțional la scară globală, constând într-un set de norme și ansamblu de instituții cu rol activ în monitorizarea respectării acestora și aplicarea măsurilor de sancționare a abaterilor de la litera legii.

Până în acest punct al expunerii, am urmărit să elucidăm importanța conceptului de management ambiental transnațional, pentru ca

¹ De reținut că un sistem de management ambiental transnațional poate cuprinde una sau mai multe componente.

în continuare să ne convingem de ce multinaționalele trebuie să se “supună” unui sistem legislativ internațional. De fapt, aceasta din urmă este condiția *sine-qua-non* pentru integrarea practicilor eficiente de management ambiental transnațional în orientarea strategică a corporațiilor, acest punct de vedere fiind susținut de următoarele argumente.

Legislația națională este insuficientă

La nivel național s-au conturat sisteme de legi, perfectibile, ce-i drept, dar deosebit de relevante pentru stabilirea responsabilității sociale corporative în diverse domenii: sănătate, piața muncii, protecția consumatorului, standardele de securitate, emisiile de noxe, politica antitrust. *De iure*, aceste norme trebuie să protejeze comunitățile de abuzurile din partea companiilor multinaționale, însă, *de facto*, ele prezintă discrepanțe, adesea ireconciliabile, de la țară la țară, sunt lacunare sau insuficient implementate din cauza instituțiilor fragile și a lipsei unei veritabile culturi în spiritul democrației. Aceste aspecte, coroborate cu funcționarea filialelor în sisteme juridice distincte, permit CMN să eludeze legile și să se strecoare prin păienjenişul acestora, în scopul satisfacerii intereselor financiare. Concentrarea exclusivă asupra reglementărilor în vigoare în statele receptoare conduce inevitabil la adaptare locală, fragmentarea managementului ambiental și aplicarea de standarde duble. De pildă, în condițiile escaladării costurilor, a intensificării supervizării și epuizării zăcămintelor aurifere din economiile dezvoltate, 70% din activitățile de exploatare au fost dirijate către statele în dezvoltare (Guatemala, Ghana), unde sunt tolerate practici inacceptabile în țările avansate.

Abordarea voluntară este inadecvată

Evident, CMN au numeroase motive pentru adoptarea unei conduite responsabile, în deplină concordanță cu etica și cadrul legal național, cel mai important fiind interesul de a evita conflictele de natură să le afecteze imaginea și să atragă oprobriul comunității locale. Dar, în condițiile în care principala obligație a unei companii este față de acționari și constă în

obținerea de profit, protejarea drepturilor umane și implicit, a mediului, nu poate fi un exercițiu pur voluntar. De altfel, comisia Națiunilor Unite, ce a elaborat setul de recomandări referitoare la responsabilitatea corporațiilor în domeniu, recunoaște caracterul deficitar al unui sistem exclusiv voluntar de coduri de conduită și anticipează evoluția demersurilor internaționale în direcția formulării unor reglementări cu valoare de lege, dublate de măsurile corespunzătoare de implementare.

Mai mult, acțiunile voluntare, deși aparent benefice, se pot produce cu efect întârziat, așa cum ilustrează cazul celei mai mari companii miniere din lume, BHP Billiton, cu sediul în Australia. În 2001, aceasta a dispus spre vânzare minele deosebit de rentabile OK Tedi din Papua Noua Guinee, după devastarea a peste 960 ha de pădure ecuatorială, argumentând că operațiunile sale nu erau compatibile cu valorile etice ale organizației, privind protecția mediului. De asemenea, gigantul petrolier Shell, în pofida standardelor autoimpuse de asumare a responsabilității sociale, a contaminat aerul, solul și rezervele de apă din localitatea Port Arthur, Texas, cu vapori și substanțe toxice emanate de rafinăria Motiva, prin procesarea zilnică a 235.000 barili de țiței.

Mediul de afaceri necesită transparență și uniformitate

Constrângerea internațională ar minimiza posibilitatea ca unele companii lipsite de scrupule să ignore drepturile umane fundamentale în scopul eliminării concurenței. De altfel, corporațiile etice susțin eforturile de reglementare cu impact global și exercită presiuni asupra guvernelor, solicitând norme mai restrictive ce obligă la o atitudine responsabilă.

În cadrul conferinței organizate în septembrie 2005 de Buiding Research Establishment², managerii de la British Telecom și John Lewis au ales că absența unor standardel internaționale de mediu mai rigide creează dezavantaje competitive și obstrucționează tentativele de însușire a unui

² Prestigiosul centru britanic oferă servicii de consultanță, testare și informare în sectorul construcțiilor, printre clienții săi numărându-se companii multinaționale, agenții guvernamentale, designeri etc.

comportament etic, din cauza costurilor ridicate aferente investițiilor în tehnologii ecologice. Pe aceeași poziție se situează și cancelarul de la Tiffany's, Michael Kowalski, care atrage atenția asupra necesității reformării sistemului normativ, afirmând: "provocarea majoră este reprezentată de absența unui set clar definit și unanim acceptat de standarde".

În plus, o abordare internațională ar reduce presiunea asupra statelor în dezvoltare, cu o poziție externă erodată, și care nu ezită să "modeleze" cadrul legislativ național - ca modalitate principală de captare a investițiilor străine directe - fără a ține cont de interesele și valorile sociale. Este deosebit de frustrant că inițiativele salvatoare, de genul celor menționate în paragraful anterior, sunt sortite eșecului, deoarece de izbesc de refuzul guvernelor de a institui măsuri mai severe, sub pretextul că aceasta ar constitui o "intervenție nepermisă pe piața liberă". Riscul unei coaliții între guvernele corupte și companiile multinaționale, în detrimentul drepturilor umane, reprezintă una din rațiunile cele mai solide pentru reglementarea internațională.

Asigurarea echilibrului ecologic implică integrarea în orientarea strategică a companiilor multinaționale a unei noi dimensiuni: *managementul ambiental transnațional*, ce obligă corporațiile să-și asume responsabilitatea operațiunilor de producție/comercializare

derulate în spațiile străine de implantare. Un sistem transparent de evaluare, monitorizare și eventual, sancționare a CMN, prin raportarea la un set de standarde internaționale ar constrânge aceste entități să adopte un management ambiental transnațional eficient, ale cărui efecte se manifestă pe două paliere: la nivelul actorilor economici și în plan național.

În primul rând, instituirea unui cadru legislativ internațional uniform permite corectarea principalelor deficiențe - legislația națională insuficientă, limitele abordării voluntare vizând însușirea unui cod etic, lipsa de transparență și uniformitate a mediului de afaceri - de natură să determine dedublarea comportamentului corporațiilor transnaționale, prin fragmentare, adaptare locală și aplicarea de standarde duble.

În al doilea rând, abordarea internațională eliberează statele în curs de dezvoltare de presiunea "modelării" legislației naționale, prin adoptarea de reglementări de mediu laxe, în beneficiul exclusiv al investitorilor străini.

Crearea unei suprastructuri legislative, bazată pe un set de standarde transparente și cu aplicabilitate generală este un proces complex, însă dificultatea demersului, departe de a descuraja, nu trebuie să distragă atenția de la urgența lui, cu atât mai mult cu cât dezvoltarea economică sustenabilă nu este o opțiune, ci *singura* soluție.

Surse Internet

1. Jane Perlez, Jane și Johnson, Kirk (2005), *Behind Gold's Glitter: Torn Lands and Pointed Questions*, New York Times, <http://www.globalpolicy.org/socecon/tncs/2005/1024ring.htm>
2. Monbiot, George (2005), *It would seem that I was wrong about big business*, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/Columnists/Column/0,5673,1574003,00.html>
3. Sullivan, Rory (2004), *Do companies have human rights responsibilities?*, <http://www.oneworld.net/article/view/82972/1/>
4. Suri, Sanjay (2005), *"Greenwashing" Does Not Make the World Cleaner*, http://www.choike.org/nuevo_eng/informes/3106.html
5. ****The Real Impact of Shell's Work(2004)*, <http://www.globalpolicy.org/socecon/tncs/2004/0623shellimpact.htm>

Viviana Maftei este doctorandă a Școlii Doctorale de Economie, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași, domeniul Relații Economice Internaționale

2005: Studii Aprofundate, specializarea Comerț Internațional, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași

2004: Tranzacții Internaționale, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași